

SOVIETINIO TERORO IR TRĒMIMŲ REIKŠMĖ

Trėmimais buvo siekiama pašalinti iš Lietuvos aktyviausias, sąmoningiausias ir okupantams opozicines gyventojų grupes ir išstisus sluoksnius, atimti ir užvaldyti jų turtą, įbauginti lietuvių tautą ir užgniaužti bet kokį pasipriešinimą okupaciniam režimui.

Bolševikų partijos ir Sovietų Sąjungos vadovybė, kaip ir Rusijos carai, nepasitikėjo lietuvių tautą, visų pirma, inteligentija. [...] Sovietiniai okupantai Lietuvoje pradėta masinę ir negailestingą terorą maskavo gudriai sugalvotais terminais. Spauldoje, knygoose, filmuose, spektakliuose ir per radiją buvo skelbiama ir giriamasi „visiška laisve“, „visuotine lygybe“, „liaudies gerove ir laime“. Šių idealų visuotiniam įgyvendinimui esą priešinasi „savo amžių atgyvenusios klasės“. Todėl vykstanti aštri klasių kova, o laimėti šią kovą įmanoma tik įvedus proletariato diktatūrą. Okupantai, vadovaudamiesi marksistinėmis ir lenininėmis dogmomis, buvusius Lietuvos Respublikos politinius veikėjus, visuomeninių organizacijų vadovus, valstybės aparato tarnautojus, taip pat karininkus, mokytojus, dvasiškius, teisininkus, ūkininkus, verslininkus bei kitus aktyvius ir savarankiškus gyventojų sluoksnius laikė „antisovietiniais, kontrrevoliuciniais, socialiai pavojingais elementais“, „liaudies priešais“, „banditais“, „nacionalistais“, „buožėmis“ ir pan. Okupantai ir jų sudaryta vietinė administracija nepasitikėjo ir negalėjo remtis šiais gyventojų sluoksniais. Laikantis Karlo Markso sukurtos ir bolševikų išpažintos klasių kovos teorijos, minėti „liaudies priešai“ buvo registruojami, sekami ir, gavus okupacinių represinių struktūrų įsakymą, turėjo būti izoliuoti (įkalinti, ištremti) arba fiziškai sunaikinti.

Kartu Sovietų Sąjungos valdžia siekė pakeisti krašto gyventojų sudėtį, o tuo pačiu nutautinti ir sovietizuoti Lietuvą. Nuolatiniai krašto gyventojai, daugiausia lietuviai, buvo jėga vežami į SSRS azijinę dalį, o iš Rytų į Lietuvą vyko tūkstančiai įvairių tautybių (daugiausia rusų) partinių, sovietinių darbuotojų, labai daug kariškių, represinių struktūrų (vidaus reikalų, valstybės saugumo, prokuratūros, teismų) pareigūnų. [...] Be to, ieškodami geresnio gyvenimo iš praūžusio karo nusiaubtų Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos sričių į Lietuvą atvažiavo nemažai darbininkų. Pasibaigus karui Lietuvoje taip pat pasiliko tūkstančiai iš Raudonosios armijos demobilizuotų kariškių. Apie neregėtą „internacionalistų“ antplūdį pokario metais liudija buvusios LSSR centrinės statistikos valdybos duomenys, kuriuos paskelbė archyvaras V.Domarkas. Per vieną penkmetį (1946–1950) į Lietuvos miestus iš SSRS respublikų atvyko beveik ketvirtadalis milijono (247 406) žmonių. Šie „tikrieji sovietiniai žmonės“ turėjo tapti sovietinio režimo atrama Lietuvoje.

Žmonių vežimai, šeimos narių išskyrimas ardė tradicinius šeimos ryšius bei susiklosčiusius socialinius santykius, skatino asimiliaciją. Ginkluotų čekistų ir kareivių naktį prikelti žmonės, šeimos su kūdikiais ir negalios kamuojamais seneliais turėjo nedelsdami susiruošti ir varomi sargybinių, sėsti į vežimus ar lipti į sunkvežimius, kurie suko į geležinkelio stotis. Žmonės staiga pajuto netekę nuosavybės, savo prakaitu vilgytos žemės, gimtosios sodybos, praradę įprastą ir mėgiamą darbą ar užsiėmimą, amžinai palikę gimines bei artimuosius. Siaubingos ir košmariškos trėmimų akimirkos visam gyvenimui įsirežė į žmonių sąmonę, paliko gilius randus jų širdyse. Netikėtai dešimtys tūkstančių lietuvių iš gimtojo krašto pateko į tolimas, mažai žmonių gyvenamas vietas. Čia buvo visiškai kita ir atšiauri gamta, svetima aplinka, kitos kultūros ir mentaliteto žmonės su savo kalba ir papročiais. Prievarta buvo pakeistas tūkstančių žmonių įprastas gyvenimo būdas bei užsiėmimas. Inteligentai buvo priversti dirbti jiems svetimą, dažniausiai fizinį, darbą. Lietuviai ūkininkai tapo miško kirtėjais, statybininkais, žvejais, fabriku darbininkais.

Iš kitos pusės, buvo ir ekonominių trėmimų priežasčių. Didžiuliam, tačiau griozdiškam ir atsilikusiam, komandiniais metodais tvarkomam Sovietų Sąjungos ūkiui nuolat trūko naujų darbo rankų. Labiausiai jų stigo atokiuose, negyvenamuose ar mažai apgyvendintuose SSRS regionuose – Sibire, Tolimuosiuose Rytuose, Tolimojoje Šiaurėje. Šimtai tūkstančių ir milijonai tremtinių iš pačios SSRS ir jos okupuotų kraštų turėjo tapti ir tapo pigia ir beteise darbo jėga, skirta apgyvendinti ir įsavinti tolimiausius Rusijos SFSR kraštus ir sritis.

Grunskis E. *Lietuvos gyventojų trėmimai 1940–1941, 1945–1953 metais*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1996, p. 8–10.